

1.2 Ο μυκηναϊκός πολιτισμός

Στην ηπειρωτική Ελλάδα κατά την ύστερη εποχή του χαλκού (1600-1100 π.Χ.) διαμορφώθηκε και εξελίχθηκε ο πρώτος μεγάλος ελληνικός πολιτισμός. Έχει ονομαστεί συμβατικά **μυκηναϊκός** από τους ερευνητές, γιατί το σπουδαιότερο κέντρο του ήταν η «πολύχρησος Μυκήνη», όπως αναφέρεται στα ομηρικά έπη.

Εγκατάσταση
και εξάπλωση
του μυκηναϊκού
πολιτισμού

Η χώρα.

- Ο πολιτισμός αυτός ήταν δημιούργημα **ελληνικών φύλων**, γνωστών με ποικίλα ονόματα από τις πηγές: Αχαιοί, Δαναοί, Ίωνες, Αργείοι κ.ά.
- Τα ελληνικά αυτά φύλα, αφού παγίωσαν τις εγκαταστάσεις τους στην ηπειρωτική χώρα, δέχτηκαν τις **επιδράσεις των άλλων αιγαιακών πολιτισμών**, ιδιαίτερα του μινωικού.
- Στη συνέχεια **εξαπλώθηκαν στον αιγαιακό χώρο**, στα νησιά, την Κρήτη και στις ακτές της Μ. Ασίας.

Μυκηναϊκά
κέντρα

- Την περίοδο της μεγάλης ακμής **ξεπέρασαν τα όρια του Αιγαίου** και εγκαταστάθηκαν, άλλοτε μόνιμα και άλλοτε περιστασιακά, **στην Κύπρο και στις ανατολικές ακτές της Μεσογείου**.
- Τα **σπουδαιότερα κέντρα του μυκηναϊκού κόσμου** ήταν οι Μυκήνες, το Αργος, η Τίρυνθα στην Αργολίδα, η Πύλος στη Μεσσηνία, οι Αμύκλες στη Λακωνία, ο Ορχομενός, η Θήβα και ο Γλας στη Βοιωτία, η Αθήνα, η Ελευσίνα, ο Μαραθώνας στην Αττική και η Ιωλκός στη Θεσσαλία.
 - ο Τα περισσότερα κέντρα είχαν ιδρυθεί σε επιλεγμένες θέσεις οι οποίες διευκόλυναν την εποπτεία μεγάλης σε έκταση περιοχής.
 - ο Η ίδρυσή τους συνδυαζόταν στις περισσότερες περιπτώσεις με την κατασκευή ανακτόρου και ισχυρής οχύρωσης.

Οι πηγές.

Πηγές:
Ομηρικά έπη –
Αρχαιολογικές
έρευνες –
Γραμμική Β

- Τις πρώτες πληροφορίες για το μυκηναϊκό κόσμο είχαμε από τα **ομηρικά έπη**.
- Μέχρι τον περασμένο αιώνα όμως οι ιστορικοί και οι ερευνητές πίστευαν ότι τα πρόσωπα και γενικότερα η εικόνα της ζωής που παρουσίαζαν τα έπη ήταν δημιουργήματα της **φαντασίας** του Ομήρου.
- Οι διηγήσεις του απέκτησαν ιστορική υπόσταση, όταν ένας πλούσιος έμπορος, ο Heinrich Schliemann (**Ερίκος Σλήμαν**), **έκανε τις πρώτες ανασκαφές στις Μυκήνες (1876)**.
- Έκτοτε και μέχρι σήμερα, οι **αρχαιολογικές έρευνες** σε πολλά μέρη της Ελλάδας και η μελέτη των ευρημάτων τους έχουν ρίξει πολύ φως στη γνώση αυτής της εποχής.
- Αποκορύφωμα όλων των ερευνών που αφορούν το μυκηναϊκό πολιτισμό ήταν η **αποκρυπτογράφηση της γραμμικής Β'** γραφής από τον Μ. Ventris και τον J. Chadwick (1952).
 - ο Η γραμμική Β' χρησιμοποιήθηκε από ειδικευμένους γραφείς στα μυκηναϊκά ανάκτορα.
 - ο Η ανάγνωση των πινακίδων που βρέθηκαν στην Πύλο, στην Κνωσό, στις Μυκήνες και στη Θήβα έδειξε ότι η γραμμική Β' είναι **συλλαβική γραφή**.
 - ο Το σπουδαιότερο όμως είναι ότι **επικύρωσε την ελληνικότητα του μυκηναϊκού πολιτισμού. Αποδείχθηκε ότι τα σύμβολα της αποδίδουν λέξεις της ελληνικής γλώσσας**. Αποδίδουν στην πραγματικότητα μια πρώιμη μορφή της ελληνικής γλώσσας, αρχαιότερη και από εκείνη των ομηρικών επών.
 - ο Οι πληροφορίες, ωστόσο, που μας δίνουν οι πινακίδες έχουν **λογιστικό περιεχόμενο**, είναι δηλαδή κατάλογοι αντικειμένων και περιουσιακών στοιχείων ηγεμόνων ή εμπόρων της εποχής εκείνης.
 - ο Έχουν διαβαστεί, επίσης, **ονόματα θεών και ανθρώπων** που μας είναι γνωστά από τα έπη.
 - ο Πρέπει να επισημανθεί ότι μέχρι σήμερα οι πινακίδες **δε μας έχουν δώσει ένα συνεχές κείμενο**.

Η ιστορική επιστήμη εντάσσει το μυκηναϊκό πολιτισμό εν μέρει στην ελληνική προϊστορία ή, για την ακρίβεια, θεωρεί ότι αποτελεί την ελληνική πρωτο-ιστορία.

Οικονομική, κοινωνική και πολιτική οργάνωση τον μυκηναϊκού κόσμου.

Οικονομία:

- **Εμπόριο:** Την κλειστή αγροτική οικονομία των οικισμών της μέσης εποχής του χαλκού ακολούθησε, όπως φαίνεται, μια μορφή οικονομικών σχέσεων βασισμένη στο **εμπόριο**. Η εμπορική ανάπτυξη, ιδιαίτερα μετά το 1500 π.Χ., ακολούθησε γρήγορους ρυθμούς και είχε ως επακόλουθο την έξοδο των Μυκηναίων στο Αιγαίο. Μια σειρά από **μέγαρα**, οικοδομημένα σε οχυρωμένες ακροπόλεις, επιβεβαιώνουν την οικονομική ανάπτυξη του μυκηναϊκού κόσμου. Επίκεντρο των οικονομικών δραστηριοτήτων ήταν τα μέγαρα.
- Η πλειονότητα των υπηκόων ασχολούνταν με τη **γεωργία** και την **κτηνοτροφία**

Οικονομική
οργάνωση

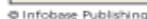
- ## Κοινωνικές τάξεις

Πολιτική
οργάνωση: όχι
ενιαίο κράτος

- Αξιώματα στον
μυκηναϊκό κόσμο*

*Εξάπλωση:
Αιγαίο και πέραν
του Αιγαίου (Δύση
– Ανατολή)*

- ## Η εξαπλώση του μυκηναϊκού κόσμου

- Η κύρια πηγή πλούτου και ανάπτυξης του μυκηναϊκού κόσμου ήταν το **εμπόριο**, η άσκηση του οποίου έστρεψε τους Μυκηναίους στη θάλασσα. Μέχρι τα μέσα του 15ου αι. π.Χ. ηγετικό ρόλο στο Αιγαίο έπαιζαν οι Κρήτες-
- στα τέλη, ωστόσο, του ίδιου αιώνα οι Μυκηναίοι **κυριάρχησαν στην Κρήτη** και κατέλαβαν την Κνωσό.
- Εκτόπισαν από το Αιγαίο τους Κρήτες και επέβαλαν τη **δική τους θαλασσοκρατία**. Τα ανασκαφικά δεδομένα αποδεικνύουν την ύπαρξη μυκηναϊκών εγκαταστάσεων ή εμπορικών σταθμών **σ' όλο το Αιγαίο**.
- Τους δύο επόμενους αιώνες η εξάπλωσή τους επεκτείνεται **πέρα από το Αιγαίο**.
 - Το 13ο αι. π.Χ. αποίκισαν συστηματικά την **Κύπρο**, η οποία ανήκε στη σφαίρα επιρροής των Φοινίκων και των Αιγυπτίων, συμβάλλοντας στον εξελληνισμό της.
 - Ίδρυσαν μυκηναϊκή παροικία **στη φοινικική πόλη Ουγκαρίτ**
 - και επέκτειναν τις εμπορικές δραστηριότητές τους νοτιότερα, στην **Παλαιστίνη** και την **Αίγυπτο**.
 - Για την εξάπλωση και τη δύναμη των Μυκηναίων μας πληροφορούν και οι χεττιτικές πηγές. Πινακίδες που βρέθηκαν στη **Χαττούσα** αναφέρονται με τιμητικό τρόπο στο βασιλιά των «Αχιγιάβα», τον οποίο ο βασιλιάς των Χετταίων αποκαλεί αδελφό. Είναι πιθανό πίσω από τους Αχιγιάβα των πινακίδων να βρίσκονται οι Αχαιοί. Εάν αυτό είναι αληθές, τότε πρέπει να δεχτούμε, όπως μας πληροφορούν οι πινακίδες, ότι οι σχέσεις μεταξύ Αχαιών και Χετταίων ήταν φιλικές. Ωστόσο, υπήρχαν και περίοδοι κατά τις οποίες ο Χετταίος βασιλιάς κάνει παράπονα στον αδελφό του για τις επιδρομές των Αχιγιάβα στη χώρα του.
 - Κάποιοι Μυκηναίοι θα πρέπει να ήταν και οι «Αχαιβάσα» (Αχαιοί) οι οποίοι, όπως αναφέρονται στις αιγυπτιακές επιγραφές, εισέβαλαν μαζί με τους λαούς της θάλασσας στην Αίγυπτο στις αρχές του 12ου αι. π.Χ.
 - Είναι βέβαιο ότι οι Μυκηναίοι επεκτάθηκαν και προς τη **δυτική Μεσόγειο**. Προϊόντα τους έχουν βρεθεί στην ιταλική χερσόνησο, τη Σικελία, τη Σαρδηνία και τις ανατολικές ακτές της Ισπανίας.
 - Οι βλέψεις τους στράφηκαν και στα **βόρεια**. Οι επαφές με τον Εύξεινο Πόντο, απ' όπου προμηθεύονταν πρώτες ύλες και κυρίως μέταλλα, τους συνδέουν με την περίφημη **τρωική εκστρατεία**.
 - Είναι πιθανό με τον πόλεμο αυτό οι Αχαιοί να επιδίωκαν τον **έλεγχο των στενών του Ελλήσποντου**.
 - Η αρχαία ελληνική παράδοση χρονολογούσε την εκστρατεία στα 1184 π.Χ.. την εποχή δηλαδή που αρχίζει η κρίση του μυκηναϊκού κόσμου. Το πιθανότερο είναι να συνέβη προς τα τέλη του 13ου αι. π.Χ., όταν οι Μυκηναίοι βρίσκονταν στο απόγειο της δύναμης τους.
 - Η έλλειψη μυκηναϊκής εγκατάστασης στην περιοχή της Τρωάδας μας οδηγεί στη σκέψη ότι λόγοι ανασφάλειας οδήγησαν τους Έλληνες στο δρόμο της **επιστροφής για τις πατρίδες τους**.
 - Πάντως, τον **πανελλήνιο χαρακτήρα της τρωικής εκστρατείας** οι Έλληνες είχαν ήδη συνειδητοποιήσει από την αρχαιότητα5.

Βορράς: Τρωική
Εκστρατεία

Η παρακμή.

Η εξάπλωση των Μυκηναίων κατά το 14ο και 13ο αι. π.Χ. και η οικονομική τους ανάπτυξη είναι στοιχεία που επιβεβαιώνουν τη **σημασία του εμπορίου** για το μυκηναϊκό κόσμο.

Από τις αρχές όμως του 12ου αι. π.Χ., οι **εμπορικές επαφές με τις χώρες της Ανατολής γίνονται με δυσκολία**:

- Το χεττιτικό κράτος καταλύθηκε,
- οι συνεχείς επιθέσεις που δέχονταν η Κύπρος, οι ανατολικές ακτές της Μεσογείου και η Αίγυπτος είχαν ως αποτέλεσμα την οικονομική τους αποδυνάμωση. Οι καταστροφές αυτές, σύμφωνα με τις αιγυπτιακές μαρτυρίες, αποδίδονται στους λαούς της Θάλασσας, ανάμεσα στους οποίους περιλαμβάνονταν και οι Αχαιβάσα. Ανεξάρτητα από την υπόθεση ότι μπορεί ανάμεσα σ' αυτούς τους λαούς να ήταν και κάποιοι Αχαιοί, το αποτέλεσμα των επιδρομών μάλλον ήταν μοιραίο και για τους Μυκηναίους.

Αίτια παρακμής:
Εισβολές λαών
της θάλασσας,
παρακμή
εμπορίου,
εσωτερικές
διαμάχες

Κοινά
χαρακτηριστικά
του πολιτισμού

- Μολονότι το Αιγαίο και τα μυκηναϊκά κέντρα δε θίχτηκαν άμεσα από τις επιθέσεις, εντούτοις οι καταστροφές των παράκτιων περιοχών της Εγγύς Ανατολής περιόρισαν και στο τέλος **τερμάτισαν τις εμπορικές επαφές**, που ήταν ζωτικής σημασίας για τους Μυκηναίους. Η **απώλεια των αγορών της Ανατολής** φαίνεται ότι κλόνισε την οικονομία των ανακτόρων και συνέβαλε βαθμιαία αλλά σταθερά στη διάλυση του μυκηναϊκού κόσμου.
- Η καταστροφή ίσως να ολοκληρώθηκε από **εσωτερικές διενέξεις, δυναστικές έριδες και συγκρούσεις ανάμεσα στα μυκηναϊκά κέντρα**.

Ο πολιτισμός.

Ο μυκηναϊκός κόσμος, αν και ήταν διασπασμένος, παρουσιάζει ωστόσο ενοποιητικά χαρακτηριστικά που επιβεβαιώνουν την **πολιτιστική του συνοχή**. Τα σπουδαιότερα είναι:

- ♦ Η κοινή **γλώσσα**. Είναι η πρώτη μορφή της ελληνικής γλώσσας που μαρτυρείται από την ανάγνωση των πινακίδων της γραμμικής Β' γραφής.
- ♦ Οι κοινές **θρησκευτικές δοξασίες**. Παρουσιάζονται οι πρώτες λατρείες και τα ονόματα θεοτήτων, που αργότερα συνέθεσαν το ελληνικό ολυμπιακό πάνθεον.
- ♦ Η **ομοιομορφία σε όλες τις πτυχές του υλικού βίου**. Σ' οποιοδήποτε σημείο εξάπλωσης των Μυκηναίων, από την Πελοπόννησο μέχρι την Κύπρο και τις ακτές της Ανατολικής Μεσογείου, τα έργα της τέχνης τους, ο πολεμικός τους εξοπλισμός, η ενδυμασία, ακόμα και ο καλλωπισμός τους παρουσιάζουν ομοιομορφία.

Τέχνη

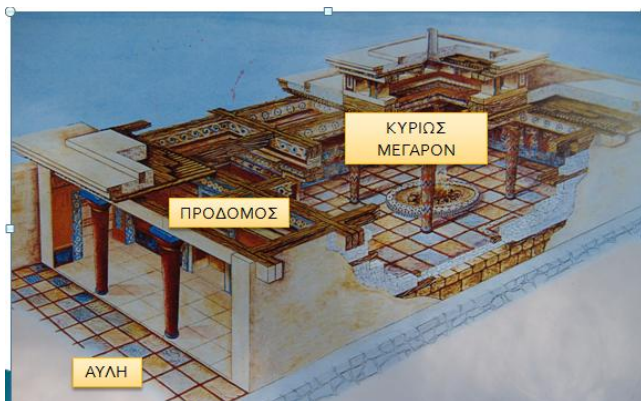
- Η μυκηναϊκή τέχνη, σε αντίθεση με τη μινωική, έχει χαρακτηριστικά **αυστηρής συγκρότησης**.
- Οι τεχνίτες και οι καλλιτέχνες **εξαρτιόνταν στην πλειονότητα τους από τα ανάκτορα** και εξυπηρετούσαν τις ανακτορικές ανάγκες, ιδεολογικά και αισθητικά.

Αρχιτεκτονική

Δείγματα της μυκηναϊκής αρχιτεκτονικής είναι: οι οχυρωμένες ακροπόλεις με τα ανάκτορα και οι ταφικές κατασκευές.

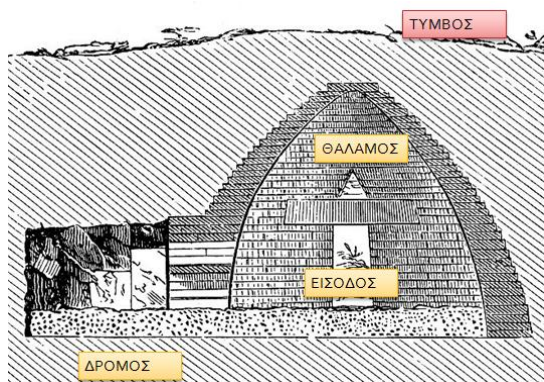
Ανάκτορα

- Τα **ανάκτορα** οικοδομούνταν σε επιλεγμένες θέσεις που **περιβάλλονταν με ισχυρά τείχη**. Το ανάκτορο ήταν απλό στη δομή του.

Πυρήνας του ήταν το **μέγαρο**, δηλαδή ένα ορθογώνιο οικοδόμημα που διακρίνεται σε τρία μέρη:

- έναν ανοικτό χώρο μπροστά που επικοινωνεί με μια μεγάλη **αυλή**,
- έναν προθάλαμο - τον **πρόδομο** -
- και το **κυρίως μέγαρο** με μια μεγάλη εστία στο κέντρο και τέσσερις κίονες γύρω από αυτή για τη στήριξη της οροφής. Στη δεξιά πλευρά αυτής της αίθουσας πρέπει να ήταν τοποθετημένος ο θρόνος.
- Αριστερά και δεξιά από την αυλή και το μέγαρο απλώνονταν **πολλά διαμερίσματα**.

Θολωτοί τάφοι

Από τις ταφικές κατασκευές, οι θολωτοί τάφοι αποτελούν το σημαντικότερο επίτευγμα της μυκηναϊκής αρχιτεκτονικής. Διαμορφώνονταν από:

- ένα θάλαμο εξ ολοκλήρου κτιστό σε σχήμα κυψέλης.

- Στη μια πλευρά του θαλάμου ανοιγόταν είσοδος μεγάλη με τριγωνική απόληξη στο επάνω μέρος.
- Στην είσοδο οδηγούσε μακρύς διάδρομος με κτιστές τις πλευρές του. Η είσοδος έκλεινε μάλλον με ξύλινη θύρα.
- Μετά την ταφή του νεκρού, όλος ο θάλαμος και ο διάδρομος καλύπτονταν με χώμα. Έτσι όλη η κατασκευή παρουσίαζε την εικόνα ενός μικρού λόφου. Το σπουδαιότερο δείγμα θολωτού τάφου είναι ο «θησαυρός τον Ατρέως» στις Μυκήνες.

Ζωγραφική

Οι **τοιχογραφίες** που διακοσμούσαν τα ανάκτορα αλλά και οι **αγγειογραφικές** παραστάσεις υποδηλώνουν εργασία **έμπειρων καλλιτεχνών**

- Φαίνεται ότι στην αρχή είχαν δεχτεί τη μινωική επιρροή.
- Η μινωική φυσιοκρατία περιορίστηκε όμως από τους μυκηναίους καλλιτέχνες. Η απεικόνιση σκηνών από τη φύση αντικαταστάθηκε από τελετουργικές σκηνές και κυρίως από πολεμικές ή σκηνές κυνηγιού.
- Το 12ο αι. π.Χ. τα φυτικά και τα ζωικά θέματα σχηματοποιήθηκαν, έχασαν την υπόστασή τους και έγιναν απλά διακοσμητικά σχέδια.

Οι αντιλήψεις των Μυκηναίων και ο τρόπος που ζούσαν επηρέασαν την αισθητική τους και δημιούργησαν το μυκηναϊκό καλλιτεχνικό ύφος.

Εξέλιξη της
μυκηναϊκής
ζωγραφικής

